

ПАТРИЈАРХ ПОРФИРИЈЕ

РЕЧ ПАТРИЈАРХА СРПСКОГ

Поштовани господине Вучевићу, изасланиче Председника Републике Србије,

Уважена госпођо Гојковић, председнице Владе АП Војводине,

Цењени господине Мићин, градоначелниче Новог Сада,

Уважени господине Станићу, председниче Матице српске и домаћине вечерашњег дивног сабрања,

Ваша Високопреосвештенства и Преосвештенства,

Ваше екселенције, представници страних земаља,

Уважени представници републичке, покрајинске и градске власти, културе, просвете, науке, уметности, безбедности, свих нивоа и звања,

Поштовани представници српског народа и институција из окружења,

Цењени чланови Матице,

Часни оци, даме и господо, браћо и сестре,

За нас хришћане, не само да је велика и важна него је и опште-обавезујућа реч Светог Апостола Павла који пише својим савременицима, хришћанима у Коринту, поручујући свакој потоњој, па и нашој генерацији да

Знање надима, а љубав изграђује (1. Кор 8, 1).

Знајући за благотворне последице стицања знања и љубави, и њиховог усклађивања у свакодневном животу, а онда и образовном, научноистраживачком, културном, уметничком и сваком другом пољу стваралаштва, наши преци, који су основали Матицу српску, као да су баш ову новозаветну реч изабрали за своју идеју водилу.

Стицање знања није за њих било само себи циљ, нити привилегија појединца, већ подстакнути љубављу према свом поробљеном народу и држави превасходно су се, под окриљем вере православне и уз свесрдну подршку цркве Светосавске, старали за колективно добро.

Отуд је наша радост данас велика, јер смо се сабрали да обележимо велики национални јубилеј – двестоту годишњицу Матице српске, установе која је дубоко уткана у духовну и културну историју српског народа.

Још од оснивања 1826. године, Српска Православна Црква и Матица српска иду у корак, иду истим путем, али наравно свака у свом призиву, назначењу, компетенцијама. Однос Матице српске и Српске Православне Цркве није био формално уређен, али је почивао на заједничкој одговорности према народу. Црква је вековима давала духовну оријентацију народу, обликовала његов етос и идентитет и утемељивала сâм смисао његовог постојања, док су писменост, школство и историјско памћење били оквири кроз које се та духовна стварност изражавала.

Основана у времену када је српска државност тек почела да се институционално обнавља, Матица српска је прихватила и разбуктала онај пламен духовности и културе који је Српска Црква чувала и руком заклањала од ветрова и бура, у свим државама у којима је подељен живео српски народ. Историјски тренутак у коме живимо има сличности са годинама када је Матица основана, па тако и задаци који стоје пред њом и свима нама. Појава Матице, самим тим, представља један драгоцен феномен – културни живот више није био искључиво везан за црквене оквири, али се од њих није ни одвојио.

Тако је ново прихватано без раскида са наслеђем, а верност предању није затварала простор за сусрет са новим, суштински вредносно комплементарним изразима културног искуства.

Оснивање и оно што је Матица на самом почетку обављала израз је зрелости српског народа, оличене и делатно изражене у његовом тада младом грађанском слоју. То је веома важно јер сведочи о истрајности и целовитости српске културе, која није зависила и не зависи искључиво од политичких околности већ од свести да народ траје онолико колико уме да изграђује, чува, унапређује и тумачи своје духовно и културно наслеђе. Сведочи да српска култура није подељена, није схизофрена, а није ни унисона, не диригује јој један протопсалт, један диригент или политички комесар, него се слободно развија.

Није наодмет истаћи да је ова установа старија од Српске академије наука и уметности у њеном академијском облику. Пре

него што је српска наука добила своју највишу институцију, већ је постојао културни простор у којем су се неговали језик, књижевност и научна мисао. Матица је припремила духовно и интелектуално тле на којем је касније изникла академијска структура.

Матица српска није дело само великих и препознатљивих имена. Као што у историји хришћанске уметности знамо за велике мајсторе – попут Лонгина Зографа или Андреја Рубљова – а ипак се дивимо и безбројним анонимним живописцима чије фреске подједнако украшавају зидове српских и византијских храмова, тако је и дело Матице српске настајало трудом и оних који су своја дела потписивали и оних који су их тихо приређивали, умножавали, чували и предавали другима.

У тој свештеној анонимности открива се дубока истина сваког трајног прегнућа: да оно што је учињено ради општег добра често превазилази име онога који га је учинио.

Матица српска почива и на доприносу хиљада својих чланова – матичара – који су осетили припадност једном ширем духовном и културном подухвату. Својим скромним чланаринама, претплатама и разноврсним облицима подршке омогућили су њено трајање, потврђујући да култура није дело малобројних, него заједнички напор читаве заједнице.

Кроз различите историјске околности – политичке промене, друштвене ломове и идеолошке притиске – Матица је опстајала јер је била заснована на уверењу да знање, књига и научни рад имају вредност која превазилази тренутак. Њихов рад сведочи да способност једног народа да препозна значај културе као једне од примарних области свога деловања и живљења представља поуздано јемство његовог трајања, виталности и унутрашње постојаности.

Овај јубилеј отвара и питање одговорности. Наслеђе које примамо није само предмет поштовања, него нас и обавезује. Културне установе су живе и трају онда када истовремено негују памћење и остају отворене за нове изазове и нараштаје – не као њихови неми посматрачи, него као њихови саобликоваоци. Оне не ишчекују будућност, већ је, у мери своје духовне и стваралачке снаге, одговорно припремају и изграђују.

Нека овај велики јубилеј буде подстицај да Матица српска и у временима која долазе остане место сабирања, учености и одговорног дијалога – на корист народа и на добро будућих поколења.

Нека буде простор у којем ће, по узору на саборност Цркве, Срби моћи да разговарају једни са другима, да се уче да постоји нешто трајније и узвишеније од појединачних и страначких интереса – а то је добро нашег народа и напредак наше отаџбине Србије.

Честитајући *двесѣтой* годишњицу, призивамо Божији благослов на све који своје знање, труд и одговорност утемељују на љубави према свом народу, а за добробит сваког човека, и уграђују их у дело Матице српске.

Зато је наша молитва Господу и равноапостолном Просветитељу Србѣ – Светом оцу Сави – да Матичин предстојећи пут буде испуњен мудрошћу, стваралачком снагом, верношћу и љубављу која све чини на добро нашег народа и сваког човека. *Амин.*

(Беседа изговорена на Свечаној академији „Два века Матице српске” у Српском народном позоришту, 16. фебруара 2026. године)